

ÂL-İ İMRÂN SURESİNİN 55. AYETİ BAĞLAMINDA HİRİSTİYANLAR İLE DİĞER ÜMMETLER ARASINDAKİ ÜSTÜNLÜK MESELESİ

Sabğatullah TAYFUR

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, İlçe Vaizi, Diyarbakır/Eğil, s.tayfur56@hotmail.com

Geliş Tarihi/Received:

29.08.2018

Kabul Tarihi/Accepted:

15.11.2018

e-Yayım/e-Printed:

31.12.2018

ÖZ

İnançları ne olursa olsun gelmiş geçmiş bütün ümmetlerin en üstünü Müslümanlardır. Bu husus ayet ve hadislerce sâbittir. Her Müslümanın buna bu şekilde iman etmesi gerekmektedir. Öte yandan Allah, Hz. İsa'ya (a.s.) "sana tabi olanları kıyamet gününe kadar kâfirlerden üstün kılacağım" şeklinde hitap etmektedir. Fakat bu, Müslümanların bütün ümmetlerden üstün olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Zira İslâm âlimlerinin çoğu farklı yorumlarda bulunarak gerçek anlamda Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanların Hıristiyanlar değil, Müslümanlar olduğunu savunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlar, Ümmet, Üstünlük.

SUPERIOR CHARACTERISTICS BETWEEN CHRISTIANS AND OTHER UMMAHS IN THE CONTEXT OF THE 55TH AYAH OF ÂL-İ İMRÂN

ABSTRACT

Whatever their beliefs are, Muslims are the highest of all the nations that have ever been. This issue is fixed by the verses and hadiths. Every Muslim should believe in this. On the other hand God, I will appeal to Isa (PBUH) "superior to infidels as much as dojans to those who are subject to you." But this does not change the fact that Muslims are superior to all the ummah. Because many of the Islamic scholars found in different interpretations, They argued that those who were subject to Jesus (PBUH) were Muslims, not Christians.

Keywords: Christians, Ummah, superiority.

GİRİŞ

Allah, Ümmet-i Muhammed'e (s.a.v.) "Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz"¹ ve "İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık"² şeklinde hitap ederek onların en üstün ümmet olduğunu ifade etmektedir. Hz. Muhammed de (s.a.v.), "Benim ümmetimin en hayırlı ümmet kılındı."³ ve "Ümmetimin, diğer ümmetler arasında siyah bir boğadaki beyaz bir kıl gibidir"⁴ demek suretiyle kendi ümmetinin diğer bütün ümmetlerden üstün olduğuna işaret etmektedir. Fakat Allah, Âl-i İmrân Suresinin 55. ayetinde Hz. İsa'ya (a.s.) hitaben şöyle buyurmaktadır: "يا عيسى إني متوفيك (Ey İsa (a.s.)! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana tabi olanları kıyamet gününe kadar kâfirlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana olacaktır. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz

¹ Âl-i İmrân 3/55.

² Bakara 2/146.

³ Beyhakî, "Teyemmüm", 5.

⁴ Buhârî, "Rikâk", 45.

şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.”⁵ Bu da, “en üstün ümmet Hıristiyanlar mı ?” sorusunu akla getirmektedir. Zira ayette apaçık bir şekilde Hz. İsa’ya (a.s.) tabi olanların kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılınacağı vadedilmektedir. Birçok müfessir, böyle bir vehmi gidermek için sayfalarca yorumlarda bulunmuştur. Hatta Şevkânî (ö. 1250/1826), sırf bu vehmi gidermek için mezkûr ayet hakkında “وبل العمامة في يوم القيامة وتفسير وجاعل الذين اتبعوك فوق الذين كفروا إلى يوم القيامة (Veblü'l-Ğamâme fi Tefsîri ve Câ'ilü'l-Lezîme't-Tebe'ûke Fevke'l-Lezîme Keferû ilâ Yeomi'l-Kıyâme)” isimli bir eser telif etmiştir.

İslâmiyet'ten önce Hz. İsa'ya (a.s.) Allah tarafından emredildiği şekilde inanan ve ona tabi olan Hıristiyanların kâfirlerden üstün olduğu anlaşılabilir bir husustur. Bu konuda herhangi bir tereddüt yoktur. Bunların kâfirlerden üstün olması diğer inanç gruplarından da üstün olduğunu gerektirmese de bu üstünlüğün “إلى يوم القيامة (kıyamet gününe kadar)” süreceği hususu, Hıristiyanlığın kıyamete kadar geçerliliğini ve bu dinin mensupları ile Müslümanlar arasındaki üstünlük meselesini akla getirmektedir. Hâlbuki “Kim, İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden asla kabul edilmeyecektir”⁶ ayetinden ve “Benim ümmetimden veya Yahudi veya Hıristiyan olup da peygamberliğimi duyduğu halde bana inanmayan her kimse ateşe girecektir”⁷ hadisinden anlaşıldığı gibi İslâmiyet'in gelişiyi beraber bütün dinler nesholunmuş, bu yeni dine tabi olamayan herkes kâfir sayılmıştır. Ayrıca “O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resûl'ünü hidayet ve hak din ile gönderendir.”⁸ ayetinde İslâmiyet'in bütün dinlerden üstün olduğuna işaret edilmiştir. Dolayısıyla bu dine intisap edenler de diğer bütün ümmetlerden üstün kılınmıştır. Ayrıca Ümmet-i Muhammed'in (s.a.v.) üstünlüğünü ifade eden mezkûr delillerdeki genel ifadelerden anlaşıldığına göre Müslümanlar, sadece hâlihazırda geçersiz olan dinlere intisap edenlerden değil, geçerli olduğu dönemlerde de herhangi bir dine intisap eden bütün insanlardan üstün kılınmıştır.

Bazı âlimler, zikrettiğimiz bu hususları göz önünde bulundurmayıp bu ayette sadece İslâmiyet'ten önceki Hıristiyanların kâfirlerden üstünlüğünden söz edildiğini savunmuşlardır.⁹ Âlimlerin çoğu ise üstün kılınan ümmetten maksadın Ümmet-i Muhammed olduğuna dair bazı te'villerde bulunmuşlardır. Ne var ki bunların bir kısmı makul görünmemektedir. Örneğin bazı müfessirler burada 'udûl¹⁰ sanatı olduğunu ileri sürerek “اتَّبِعُوا (sana tabi olanlar)” fiilindeki hitap zamirinin Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yönelik olduğunu söylemişlerdir.¹¹ Bazıları ise “من الذين كفروا (kâfirlerden)” ifadesinde vakıf olduğunu, “وجاعل (ve kılacağım)” ile başlayan cümlesinin ise yeni bir başlangıç olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna göre birinci ve ikinci cümlelerin muhatapları farklıdır. Birincisinin Hz. Muhammed (s.av.), ikincisinin Hz. İsa'dır (a.s.). Onlar bu şekilde kıyamete kadar kâfirlerden üstün olanların Ümmet-i Muhammed (s.a.v.) olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yorumların ayetin siyâk ve sibakına uygun olmadığı aşikârdır. Zira hitap apaçık bir şekilde Hz. İsa'ya (a.s.) yöneliktir.¹²

Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanların üstünlüğünden bahseden mezkûr ayette birkaç soru işareti bulunmaktadır: Acaba burada Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlardan maksat kimlerdir? Ayette işaret edilen üstünlük manevî üstünlük müdür, maddî üstünlük müdür? Burada zikri geçen kâfirler kimlerdir? Bu soruların cevaplanması durumunda hangi dinî grubun, hangi dönemde ve hangi açılardan daha üstün olduğu açıklığa kavuşacaktır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ifadeler, “sebebin husûsiliğine değil, lafzın umûmiliğine itibar edilir”¹³ kaidesince herhangi bir tahsîs veya takyîd edici bir delil bulunmadıkça genel kabul edilir. Dolayısıyla ayette geçen tabi olma, üstünlük ve küfür ilk etapta genel kabul edilir. Buna göre ne şekilde olursa olsun Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlar, küfre giriş sebebine bakılmaksızın bütün kâfirlerden kıyamete kadar mutlak surette üstün sayılır. Ayette üstün olduğuna işaret edilen kesimin gerçekte kimler olduğunu aydınlığa kavuşturmak için zikrettiğimiz bu ifadelerden ne kastedildiğini ve müfessirlerin bu konudaki yorumlarını açıklamaya çalışacağız.

1. Hz. İsa'ya (a.s.) Tabi olanlar

1.1. Guluv ve Teslîse Düşmeyen Hıristiyanlar

⁵ Âl-i İmrân 3/55.

⁶ Âl-i İmrân 3/85.

⁷ Nesâî, “Tefsîr”, 11.

⁸ Tevbe 9/33.

⁹ Ahmed Hâlid v. dğr., *el-Muhtasar fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Riyad: Merkezü Tefsîr li'd-Dirâsâti'l-Kur'âniyye, 2015. s. 57.

¹⁰ 'Udûl, muhatapın dikkatini celp edecek şekilde alışlagelmiş bir üsluptan başka bir üsluba geçiş yapmaktır; Bkz. 'Abdullâh Hıdır Hamed, *el-'Udûl fi'l-cümleti'l-Kur'âniyye*, Beyrut: Dâru'l-Kalem, tsz. s. 16-17.

¹¹ Mekki b. Ebî Muhammed b. Ebî Tâlib, *el-Hidâye ilâ büllûğî'n-nihâye*, thk. Şâhid el-Buşeyhî, yy.: Mecmu'atu Buhûsi'l-Kitâbi ve's-Sünne, 2008. c. 2, s. 1034.

¹² Şihâbüddîn Mahmûd b. 'Abdillâh el-Hüseynî el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Rürâsi'l-'Arabî, tsz. c. 3, s. 183.

¹³ Ömer b. 'Alî b. 'Âdil ed-Dımaşkî el-Hanbelî, *el-Lübâb fi 'ulûmi'l-kitâb*, thk. 'Âdil Ahmed v. dğr., Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998, c. 20, s. 196; Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-Kur'ân'il-'azîm*, Mısır: el-Hey'etü'l-Misriyyetü'l-Âmmetü li'l-kütüb, 1990. c. 12, s. 148.

Bazı müfessirler, “اتَّبِعُواكُ (sana tabi olanlar)” fiilindeki hitap zamirinin Hz. İsa’ya (a.s.) yönelik olduğunu iddia etmektedir. Mekki b. Ebi Tâlib (ö. 437/1045) başta olmak üzere birçok âlim tarafından ileri sürülen bu ihtimale göre hitap, doğrudan mezkûr peygambere yönelik olduğu için tabi olanlardan murâd, ona makbul bir şekilde iman eden ve onun dediklerine göre amel eden Hıristiyanlardır.¹⁴ Bunlar kıyamete kadar Yahudiler başta olmak üzere bütün kâfirlere karşı muzaffer olacaklardır.¹⁵ Meşhur müfessir Kuşeyrî (ö. 514/1120) ve yakın zamanda yaşamış Reşîd Rızâ (ö. 754/1354) gibi birçok âlim de burada işaret edilen kesimin; Hz. İsa’nın (a.s.) Allah’ın kulu ve elçisi olduğuna inanan, hidayetine tabi olan, dinini tahrif etmeyen, tebliğ ettiği itikâdî ilkelere inanan ve onu samimi bir şekilde seven Hıristiyanlar olduğunu belirtmektedirler.¹⁶

Dahhâk b. Müzâhim (ö. 105/723) ve Muhammed b. Ebân’a (ö. 244/808) göre tabi olanlar, şimdiki Hıristiyanlar değil, Hz. İsa’nın (a.s.) havârîleri ve Hıristiyanlığın geçerli olduğu dönemde bunların izinde olan Hıristiyanlardır.¹⁷ Süddî (ö.128/745), bunların mü’min olan Rumlar olduğunu belirtmektedir.¹⁸ Çağdaş âlimlerden Züheyli de, bunlardan kasıt, guluv¹⁹ ve teslîse düşmeden Hz. İsa’ya (a.s.) iman eden Hıristiyanlar olduğunu söylemektedir.²⁰ Mezkûr görüşleri savunanlar, Hıristiyan olan bu zümrelerin üstünlüğünün kıyamete kadar süreceğine dair herhangi bir yorumda bulunmamışlardır. Fakat bunlar mü’min olduklarından dolayı kıyamete kadar devam edecek olan bu üstünlük onlara rahatlıkla nispet edilebilir. Çünkü mü’minler kâfirlere her zaman üstün sayılırlar.

1.2. Bütün Hıristiyanlar

İbn Zeyd (ö. 136/753), herhangi bir yorumda bulunmadan bu ayette bahsi geçen kişilerin bütün Hıristiyanlar olduğunu dile getirmiştir.²¹ Aynı görüş Hâzin (ö. 741/1341) ve Beğavî (ö. 516/1095) gibi müfessirlerden de nakledilmiştir. Zira Hıristiyanlar, Yahudilere hep galip gelmişlerdir. Özellikle Hıristiyanlığın doğuşuyla beraber Yahudilik zayıflamaya başlamış ve çok az kişi tarafından kabul edilir hale gelmiştir. Hıristiyanlık ise bütün ihtişamıyla devam etmiştir. Bu yoruma göre, Hz. İsa’ya (a.s.) tabi olmak onun getirdiği hak dine uymak değil, sadece onu sevmek ve ona aidiyet duyguları beslemekten ibarettir. Hz. İsa’yı (a.s.) sevip de onun tebliğ ettiği hak dine tabi olmamak, ona muhalefet etmekle eşdeğer olduğu için böyle bir tavır içerisinde olan Hıristiyanlar maddî olarak üstün olsalar da manevî üstünlük, Hz. İsa’nın (a.s.) getirdiği hak dine tabi olan Müslümanlara aittir.²²

Hindistanlı âlim Sıddîk Hasan Hân (ö. 1889/1307) tarafından nakledilen bir görüşe göre de Hz. İsa’ya (a.s.) tabi olanlardan gaye bütün Hıristiyanlardır. Bunların üstün olduğu kişiler ise Yahudilerdir. Bu durumda üstünlük, sadece maddî üstünlüktür.²³ Zira Hıristiyanlar eskiden beri dünyanın her yerinden hem yönetim hem de zenginlik açısından Yahudilere karşı üstünlük sağlamışlardır.²⁴ Buna göre Hıristiyanlar, sadece Yahudilerden üstündür. Onların Yahudilerden üstün olmaları Müslümanlardan da üstün oldukları anlamına gelmez. Çünkü kıyas bu iki zümre arasındadır.

1.3. Guluv ve Teslîse Düşmeyen Hıristiyanlar ile Müslümanlar

¹⁴ Mekki, *el-Hidâye*, c. 2, s. 1034.

¹⁵ Muhammedü'l-Emîn b. ‘Abdillâh el-Uramî el-Heraî, *Tefsîru hadâiki’r-rauhi ve’r-reyhân*, thk. Hâşim Muhammed ‘Alî, Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 2001, c. 4, s. 332-333.

¹⁶ Heraî, *Tefsîru hadâiki’r-rauhi ve’r-reyhân*, s. 4, 332-333; Rızâ, *Tefsîru’l-Kur’ân’il-‘azîm*, c. 3, s. 261.

¹⁷ Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi’u’l-beyan fi te’vîli’l- Kur’ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, yy.: Müessesetü’r-Risâle, 2000. c. 6, s. 463; Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî*, c. 3, s. 67; ‘Ali b. Ahmed b. Muhammed b. ‘Ali, el-Vâhidî, en-Nisâbü’rî, *et-Tefsîru’l-basît*, Suudi Arabistan: ‘İmâdetü’l-Bahsi’l-‘İlmî, 2009. c. 5, s. 305; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ûd el- Beğavî, *Ma’âlimu’t-tenzîl*, thk. Muhammed ‘Abdullâh en-Nemir, yy.: Dâru Tayyibe, 1997. c. 1, s. 252; Muhammed b. Muhammed b. ‘Arefe el-Vergemî, *Tefsîru İbn ‘Arefe*, thk. Celâl el-Üsyütî, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l- ‘İlmiyye, 2018. c. 1, s. 362-363.

¹⁸ Taberî, *Câmi’u’l-beyan*, c. 6, s. 463; Vâhidî, *et-Tefsîru’l-basît*, s. 5, s. 307-308.

¹⁹ “Kur’ân ve Sünnet’in belirlediği genel İslâm anlayışının sınırlarını aşmak” şeklinde tanımlanan guluv; Kur’ân’da ehl-kitâbın dinlerinde haddi aşma, Allah hakkında gerçek dışı sözler söyleme, Hz. İsa (a.s.)’ın Allah’ın oğlu olduğunu iddia etme, Hz. Meryem’e ilahlık nispet etme vb. davranışlarını niteleme amaçlı kullanılmaktadır. Bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Guluv”, *DİA., İstanbul: TDVY., 2000*, c. 14, s. 193.

²⁰ Vehbe b. Mustafâ ez-Züheyli, *et-Tefsîru’l-vasît*, Şam: Dâru’l-Fikr, 2002. c. 1, s. 198.

²¹ Ebû’l-Hasan ‘Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdi, *en-Nuke ve’l-uyûn*, thk. es-Seyyid b. Abdilmaksûd b. ‘Abdirrahîm, Beyrut: Dâru’l- Kütübi’l-‘İlmiyye, tsz. c. 1, s. 397-398; Beğavî, *Ma’âlimu’t-tenzîl*, c. 1, s. 252; Taberî, *Câmi’u’l-beyan*, c. 6, s. 463; Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî*, c. 3, s. 67; Vâhidî, *et-Tefsîru’l-basît*, c. 5, s. 308.

²² ‘Alâüddîn ‘Ali b. Muhammed el-Hâzin, *Lübâbü’t-te’vîl fi ma’âni’t-tenzîl*, thk. Muhammed ‘Alî Şâhin, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l- ‘İlmiyye, 1993. c. 1, s. 252.

²³ Sıddîk Han b. Hasan b. Ali b. Lutfillâh el-Hindî, *Fethu’l-beyân fi mekâsidi’l-Kur’ân*, Beyrut: el-Mektebetü’l-‘Asriyye, 1992. c. 2, s. 248-252.

²⁴ Beğavî, *Ma’âlimu’t-tenzîl*, c. 1, s. 252; Taberî, *Câmi’u’l-beyan*, c. 6, s. 463; Âlûsî, *Rûhu’l-me’ânî*, c. 3, s. 67; Vâhidî, *et-Tefsîru’l-basît*, c. 5, s. 307-308.

Meşhur müfessir İbn Abbâs (ö. 68/687) ve Mâtürîdî'ye (ö. 333/944) göre Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlar, onun yolunda yürüyenler ve onun Allah tarafından getirdiği hak dine uyanlardır.²⁵ Müslümanlar, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tabi oldukları gibi Hz. İsa'nın (a.s.) tebliğ ettiği hususlara inanarak ona da tabi olmuş sayılırlar. Hıristiyanlığın geçerli olduğu dönemde Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlar ve İslamiyet geldikten sonra bu dinin nesholduğuna inanıp Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tabi olan kişiler de bu çerçevede değerlendirilir. Dolayısıyla kâfirlerden üstün kılınacak zümreler bunlardır.²⁶

Bazıları, Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlardan amaç Hıristiyanlığın geçerli olduğu dönemde onun tebliğ ettiği hak dine ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvetine yönelik müjdelerine inanan; namaz, zekât ve oruç gibi salih ameller işleyen Hıristiyanlar ile İslamiyet geldikten sonra Müslüman olan bütün insanlar olduğunu söylemiştir. Bunların da inkârcılardan üstün olduğu tartışmasızdır.²⁷

1.4. Bütün Müslümanlar

Müfessirlerin bir kısmı, “اتَّبِعُوا (sana tabi olanlar)” fiilindeki hitap zamirinin Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yönelik olduğunu söylemektedir. Bu ihtimale göre “مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا (kâfirlerden)”deki vakıf, vakfı-ı tâm, sonrası ise isti'nâf yani öncesinden bağımsız olan bir cümlenin başlangıcıdır. Ayetin “يَا عِيسَى (Ey İsa (a.s.))!” ile başladığı halde bu hitabın Hz. Muhammed'e (s.a.v.) yönelik olduğunu ileri sürenlerin delili hâlin yani içinde bulunulan durumun delaletidir. Zira İslâm inancına göre diğer semâvî dinlerin mensupları başta olmak üzere bütün insanlardan en üstün olan ümmet Müslümanlardan başkası değildir.²⁸

Hasan Basrî (ö. 110/728) ve İbn Cüreyc'e (ö. 150/767) göre tabi olanlar, Ümmet-i Muhammed'den (s.a.v.) olup da Hz. İsa'nın (a.s.) getirdiği hak dine ve onun Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan yaratılış şekline inanan Müslümanlardır.²⁹ Makdisî'ye (ö. 927/1521) göre bunlar, Hz. İsa'nın (a.s.) nübüvvetine inanan ve i'tikâdî açıdan onun dinine tabi olan Müslümanlardır.³⁰ Katâde b. Di'âme (ö. 117/735), Rebî' b. Enes (ö. 140/757), Şa'bî (ö. 103/721), Mükâtil (ö. 131/748) ve Kelbî'ye (ö. 146/753) göre bunlardan maksat Hz. İsa'nın (a.s.) dinine ve sünnetine tabi olan Ümmet-i Muhammed'dir (s.a.v.).³¹ Vâhidî'ye (ö. 468/1076) göre de bunlardan amaç, Hz. İsa'nın (a.s.) Allah'ın Hz. Meryem'e bahşettiği kelimesi ve ruhu olduğuna inanan bu ümmettir. Ona rubûbiyet nispetinde bulunan Hıristiyanlar değil.³² Dolayısıyla bu ayette onlara herhangi bir üstünlük atfedilemez.

Râgıb el-İsfahânî (ö. 502/1108), ayette işaret edilen bu grubun Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dinine girenler olduğunu ifade etmektedir. Zira bu son peygamberin gönderilişiyle beraber ona tabi olmayanlar gerçek anlamda Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olmuş sayılmazlar.³³ Çünkü ona gerçek anlamda tabi sayılmak için onun dediklerine uymak, konumunda guluv ve teslîse düşmemek, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) nübüvvetine yönelik müjdelerine inanmak ve müjdelenen bu peygamber gönderilince de onun dinine girmek gerekmektedir.³⁴ Tantâvî'nin düşüncesine göre gerçek anlamda Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlardan olmak; onun konumunda teslîse düşmemeyi, Allah'ın birliğine ve ayırım yapmadan bütün peygamberlere inanmayı, hâlis bir şekilde Allah'a ibadet etmeyi gerektirir. Bu hususlar, sadece Müslümanlarda mevcuttur. Peygamberlerin en faziletli olan Hz. Muhammed'i (s.a.v.) inkâr eden Hıristiyanlarda değil. Ayrıca tarihte değişik şeriatlarla tezahür eden evrensel İslâm anlayışı açısından da gerçek anlamda Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlar Müslümanlardır. Bu açılardan bakıldığında en üstün ümmetin onlar olduğunu söylemek mümkündür.³⁵

Hâzin'e göre bunlar, Hz. İsa'nın (a.s.) getirdiği tevhit ilkelerini tasdik eden ve bütün söylediklerine inanan insanlardır.³⁶ İbn 'Arefe (ö. 803/1401), ona bu şekilde inananların Hıristiyanlar değil, Müslümanlar

²⁵ Mecdüddîn Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb el-Firûzâbâdî, *Tenvîru'l-mikbâs min tefsîri İbn 'Abbâs*, Lübnan: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, tsz. c. 1, s. 48; Muhammed b. Mahmûd Ebu Mansûr el- Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehli's-sünne*, thk. Mecdî Bâslûm, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005. c. 2, 384-385.

²⁶ Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, c. 3, s. 67.

²⁷ Sâlih b. 'Abdil'azîz b. Muhammed Âlû Şeyh, *et-Tefsîru'l-müeyesser*, Suudi Arabistan: Mecme'u'l-Melik Fehd li Tibâ'ati'l-Mushafi'ş-Şerîf, 2009. s. 354; Şükri, v. dğr., *el-Muhtasar fi tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, s. 57.

²⁸ Herâfî, *Tefsîru hadâiki'r-rahvi ve'r-reyhân*, c. 4, s. 332-333.

²⁹ Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî*, c. 3, s. 67.

³⁰ Mucîruddîn b. Muhammed el-'Uleymî el-Makdisî, *Fethu'r-rahmân fi tefsîri'l-Kur'ân*, Beyrut: thk. Nuruddîn Tâlib, Dâru'n-Nevâdir, 2009, c. 1, s. 446.

³¹ Ebû İshak Ahmed es-Sa'lebî, *el-Keşfü ve'l-beyân*, thk. Ebû Muhammed b. 'Âşûr, Beyrut: Dâru İhyâit-Türâsî'l-'Arabî, 2002, c. 1, s. 83.

³² Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, s. 5, s. 305.

³³ Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *Müfredâtü garibi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed 'Abdul'azîz Besyûtî, Riyad. Mevki'u Ya'sûb, 1999. c. 2, s. 594.

³⁴ Taberî, *Câmi'u'l-beyan*, c. 6, s. 463; Şeyh Muhammed Ahmed Ebû Zehre v. dğr., *et-Tefsîru'l-vasît*, Kahire: Matba'atü'l-Mushaffi'ş-Şerîf, 1992, c. s. 581.

³⁵ Muhammed Seyyid Tantâvî, *et-Tefsîru'l-vasît*, Mısır: er-Risâle, 1987, c. 2, s. 162-163; Muhammed b. 'Abdillâh b. 'İsâ b. Ebî Zemîn el-Mâlikî, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'azîz*, Kahire: thk. Ebû 'Abdillâh Hüseyin b. 'Ukâşe, el-Fârûku'l-Hadîse, 2002, c. 1, s. 291.

³⁶ Hâzin, *Lübâbü't-te'vil*, c. 1, s. 252.

olduğunu söylemektedir. Zira eğer Hıristiyanlar onun bütün söylediklerine iman etmiş olsalardı Hz. Muhammed’i (s.a.v.) peygamber olarak kabul etmeleri gerekirdi.³⁷ İbn Ebî Zemenîn (ö. 399/1009) ve Zeccâc’a (ö. 311/923) göre de ona tabi olanlardan kasıt Müslümanlardır. Zira bunlar kendi peygamberlerine tabi oldukları gibi getirdiği dinin hak olduğuna inanmak suretiyle Hz. İsâ’ya (a.s.) da tabi olmuşlardır.³⁸ Müslümanlar, bu vesileyle Allah’ın yardımına mazhar olmuşlar; hüccet sağlamlığı, hâkimiyet ve galibiyet açısından kıyamete kadar bütün insanlardan üstün kılınmışlardır.³⁹

Nisâbüri (ö. 319/931), tabi olanlardan kasıt âhir zamanda Hz. İsâ’nın (a.s.) yeryüzüne inişiyle beraber hem ona hem de Hz. Muhammed’e (s.a.v.) inanıp ikisine tabi olan insanlar olduğunu söylemektedir. O, buna delil olarak Hasan Basrî’den söz konusu ayete dair nakledilen şu tefsiri zikretmektedir: “ عيسى مرفوع عند الله عزَّ وجلَّ، ثُمَّ يَنْزِلُ قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَمَنْ صَدَقَ عَيْسَى، وَمَحْمُودًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمَا وَسَلَّمَ، وَكَانَ عَلَى دِينِهِمَا، لَمْ يَزَالُوا ظَاهِرِينَ عَلَى مَنْ فَرَقَهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. Allah ‘Azze ve Celle katına yükseltilmiştir. O, kıyametten önce nâzil olacaktır. Onu ve Hz. Muhammed’i (s.a.v.) tasdik edip getirdikleri dine intisap edenler, kıyamete kadar bu iki peygamberden ayrılardan üstün olacaklardır.”⁴⁰ Hz. İsâ’nın (a.s.) yeryüzüne inişine tereddütsüz bir şekilde inanan zümre Müslümanlardır. Çünkü İslâm ümmetinin icmâ’ına göre bu olay kesinlikle vuku’ bulacaktır. Bu da inançları gereği ona tabi olacakların ve kıyamete kadar üstün kılınacakların Müslümanlar olacağı anlamına gelmektedir.⁴¹

Mâverdi’den (ö. 450/1058) nakledilen bir görüşe göre Hz. İsâ’ya (a.s.) tabi olanlardan amaç mutlak anlamda ona iman edenlerdir.⁴² Seyyid Kutub’a göre bunlardan gaye söz konusu peygamberin getirdiği sahîh dine intisap edenlerdir. Bu din her nebî tarafından tebliğ edilen ve Hz. Âdem’den (a.s.) âhir zamana kadar sağlam akide çerçevesinde Allah’ın varlığına iman edenlerin dini olan evrensel İslâm’dır.⁴³ Ondan aktarılan bir başka görüşe göre ise bunlar, Allah tarafından gönderilen bütün peygamberlere tabi olanlardır. Zira Hz. İsâ’nın (a.s.) Allah’tan getirdiği hususlara inanmak, öncesinde ve sonrasında gelen bütün peygamberlere iman etmeyi ve onlara tabi olmayı gerektirir.⁴⁴

2. Kâfirler

Tantâvî’ye göre ayette geçen kâfirlerden murâd, Hz. İsâ’yı (a.s.) ve diğer peygamberleri inkâr eden herkeştir.⁴⁵ Kimi müfessirlere göre ise Yahudilerdir. Zira ayet Hıristiyanların Allah yardımı ve hüccet sağlamlığı açısından Yahudilerden her zaman üstün olacağı mesajını vermektedir.⁴⁶ İbn ‘Arefe, “ ان الله سيدل اليهود ويجعل كل ملة فوقهم (Şüphesiz Allah Yahudileri zelil edecek ve her milleti onlardan üstün kılacaktır)” hadisini buna delil göstermektedir.⁴⁷

Bazılarına göre söz konusu kâfirler, Hz. İsâ’nın (a.s.) nübüvvetini inkâr eden veya ona inandığı halde konumunda guluv ve teslîse düşenler ile canına kasteden ve ona eziyet eden insanlardır. Bu tür eylemler o zamanki Hıristiyan ve Yahudilerden sadır olduğu için kâfirlerden gaye onlardır.⁴⁸ Taberî’den nakledilen bir görüşe göre “ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا (kâfirlerden)” ifadesinin işaret ettiği kesim hangi ümmetten olursa olsun Hz. İsâ’nın (a.s.) nübüvvetini inkâr eden, onun yolunda yürümeyen ve Allah’tan aldığı vahyi tasdik etmeyenlerdir.⁴⁹ Reşid Rızâ’ya göre bunlar Hz. İsâ’nın (a.s.) hidayetinden nasibini almayanlardır.⁵⁰

Görüldüğü gibi bazı âlimler, kâfirlerden maksat Allah’ın dilediği şekilde Hz. İsâ’ya (a.s.) iman etmeyen Hıristiyanlar veya Yahudiler olduğunu dile getirmektedir. Öte yandan âlimlerin çoğu tarafından kabul edilen görüşe göre ayet, mü’minlerin kâfirlerden üstün olduğuna işaret etmektedir. Kâfirlerden murâd sadece Hıristiyanlar veya Yahudiler olması durumunda mü’minlerin sadece belli bir kâfir grubundan üstün olduğu anlaşılacaktır. Bu da pek mantıklı görünmemektedir. Dolayısıyla makbul olan görüş,

³⁷ İbn ‘Arefe *Tefsîru İbn ‘Arefe*, c. 1, s.362-363.

³⁸ İbn Ebî Zemîn, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-‘azîz*, c. 1, s. 291.

³⁹ Zeccâc, *Me’âni’l-Kur’ân*, c. 1, s. 420.

⁴⁰ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Münzir en-Nisâbüri, *Tefsîru’l-Kur’ân*, thk. ‘Abdullah b. ‘Abdilmuhsin, Medine: Dâru’l-Meâsir, 2002, c. 1, s. 223.

⁴¹ Muhammed b. ‘Abdurrâhmân el-Hamîs, *Üsûlüddîn ‘inde’l-imâm Ebî Hanîfe*, Suudi Arabistan: Dâru’s-Sumay’î, tsz, s. 42; Mâverdî, *en-Nuke ve’l-‘uyûn*, thk. c. 1, s. 397-398.

⁴³ Seyyid Kutub, *fi Zilâli’l-Kur’ân*, Beyrut: Dâru’s-Şürûk, 2003, c. 1, s. 403-404.

⁴⁴ Seyyid Kutub, *fi Zilâli’l-Kur’ân*, c. 1, s. 403-404.

⁴⁵ Tantâvî, *et-Tefsîru’l-vasît*, c. 2, s. 162-163.

⁴⁶ Mâverdî, *en-Nuke ve’l-‘uyûn*, c. 1, s. 397-398; ‘Abdurrahmân b. Nasr es-Sa’dî, *Teysîru’l-kerîmî’r-rahmân fi tefsîri kelâmî’l-mennân*, thk. ‘Abdurrahmân b. Mu’allâ el-Lüveyhuk, y.: Müessesetü’r-Risâle, 2000, c. 1, s. 137; Mekkî, *el-Hidâye*, c. 2, s. 1034.

⁴⁷ İbn ‘Arefe, *Tefsîru İbn ‘Arefe*, c. 1, s. 363.

⁴⁸ Âlü Şeyh, *et-Tefsîru’l-müeyesser*, s. 356; Mâverdî, *en-Nuke ve’l-‘uyûn*, c. 1, s. 397-398; Ebü’l-Fidâ İsmâ’îl b. Ömer b. Kesîr el-Kureşî ed-Dımaşkî, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-‘azîm*, thk. Sâmî Muhammed Selâmet, Darû Tayyibe, yy. 1999, c. 2, s. 48; İsmâ’îl Hakkî Bursevî, *Tefsîru ruhu’l-beyân*, Dâru İhyâi’l-Türâsî’l-‘Arabî, Beyrut tsz., c. 1, s. 42; Herarî, *Tefsîru hadâiki’r-raohi ve’r-reyhân*, c. 4, s. 332-333.

⁴⁹ Taberî, *Câmi’u’l-beyan*, c. 6, s. 462.

⁵⁰ Reşid Rızâ, *Tefsîru’l-Kur’ânî’l-‘azîm*, c. 3, s. 261.

meşhur müfessir Âlûsî'nin (ö. 1270/1854) de ifade ettiği gibi kâfir kavramının genellik arz etmesi ve bütün inkârcıları kapsamasıdır.⁵¹

3. Üstünlük

Âl-i İmrân Suresinin 55. ayetinde ayetine baktığımızda Allah, herhangi bir kayıt ve istisna koymaksızın Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanların kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağını vadedmektedir. İslâm âlimleri, bu peygambere tabi olanların kimler olduğu noktasında olduğu gibi bu üstünlüğün hangi açılardan olduğu hususunda da birçok yorumda bulunmuşlardır. Daha önce zikrettiğimiz görüşlerin birçoğuna göre Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlar Müslümanlardır. Müslümanların manevî olarak diğer bütün ümmet ve kavimlerden üstün olduğu konusunda şüphe yoktur. Fakat buradaki hitabın Hz. İsa'ya (a.s.) yönelik olduğu ve üstünlükten gayenin sadece maddî üstünlük olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulduğunda Hıristiyanların bu konuda sahip olduğu meziyetler göz ardı edilemez. Özellikle Batılı Hıristiyanların maddî açıdan diğer milletlerden üstün oldukları yadsınamaz bir gerçektir.⁵² Onlar, orta çağ kilisesinin baskıcı ve ilerlemeyi engelleyici tutumundan kurtulduktan sonra büyük bir gelişme göstermişlerdir. Billhasa coğrafi keşifler, rönesans, Fransız ihtilali ve sanayi devriminden sonra demokrasi, bilim, sanat ve teknoloji alanında müthiş ilerlemeler kaydetmişlerdir. Bu husus herkesçe bilinen bir gerçektir. Fakat bu, onların manevî açıdan da üstün oldukları anlamına gelmez. Zira onlar sahip oldukları bu imkânları çoğu zaman kendi menfaatleri için kullanmışlardır. Bunları diğer insanlar için adil ve eşitlikçi bir biçimde devreye sokmamışlardır. Onlar, kendilerine bahşedilen bu maddî üstünlüğü rıza-i ilâhîye uygun bir biçimde kullanmadıkları için Allah, “*ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ*” (Sonra dönüşünüz bana olacak)” diyerek bunun hesabını onlardan soracağı mesajını vermektedir.⁵³

Söz konusu ayette geçen üstünlüğün hem maddî hem manevî olabileceğini düşünen müfessirler bu noktada değişik görüşler ortaya atmışlardır. Bu görüşleri şu şekilde izah edebiliriz:

3.1. Maddî-Manevî Üstünlük

Tantâvî, üstünlüğün maddî ve manevî güç açısından olduğunu dile getirdikten sonra ayette geçen “*فَوْقَ*” kelimesini iman, akl-ı selim, zekâ, Allah'ın tesis ettiği doğa kanunlarını bilme, buna göre hareket etme ve savunma açısından üstün olma şeklinde yorumlamaktadır.⁵⁴ Kimisi, bunu Allah'ın yardımına mazhar olma,⁵⁵ nimet ve sağlam hüccete sahip olma, kılıç veya kuvvetle galip gelme ve yönetim açısından hâkimiyet sağlama şeklinde açıklamıştır.⁵⁶ İslâm âlimlerinin çoğu bunun daha çok manevî üstünlüğe delalet ettiğini söylemişlerdir. Zira birçok müfessir burada geçen üstünlüğü iman ile akl-ı selim sahibi olma, izzetli, onurlu ve saygın olma şeklinde tefsir etmiştir.⁵⁷

Reşîd Rızâ'dan nakledilen bir görüşe göre buradaki üstünlükten gaye dinî ve ruhânî üstünlüktür. Hz. İsa'ya (a.s.) tabi olanlar, Hıristiyanlardır, kâfirler ise Yahudilerdir. Çünkü Hıristiyanlar ahlak, edep, fazilet, hak ve hukuka saygı, kin ve düşmanlıktan uzak durma açısından Yahudilerden üstündürler.⁵⁸ Ondak nakledilen bir diğer görüşe göre bu üstünlük, dünyevî üstünlük de olabilir. Çünkü Hıristiyanlar, dünyevî açıdan da Yahudilerden hep üstün olmuşlardır. Fakat bu, Hz. İsa (a.s.) zamanında gerçekleşmemiştir. Zira üstünlük o zaman Yahudilerde idi. Bu nedenle bundan maksadın dinî üstünlük olması daha makuldür.⁵⁹

3.2. Manevî Üstünlüğün Getirdiği Fiziksel Üstünlük

“*فَوْقَ*” kelimesine verilen anlamlardan birisi de manevî üstünlükten kaynaklanan fiziksel üstünlüktür. Zira bunun asıl anlamı mekân açısından yüksek bir mevkide bulunmaktır. Bu da müminlerin âhirette kâfirlerin bulunduğu yerden daha yüksek bir konumda olacağı anlamına gelmektedir.⁶⁰ İbn 'Arefe, üstünlüğün kâfirlerin cehenneme, mü'minlerin ise daha yüksek bir konumda olan cennete girmesi

⁵¹ Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, c. 3, s. 183.

⁵² Hasan Hân, *Fethu'l-beyân*, c. 2, s. 248-252.

⁵³ Hasan Hân, *Fethu'l-beyân*, c. 2, s. 248-252.

⁵⁴ Tantâvî, *et-Tefsîru'l-vasît*, c. 2, s. 162-163.

⁵⁵ Züheylî, *et-Tefsîru'l-vasît*, c. 1, s. 198; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, c. 3, s. 183.

⁵⁶ Makdisî, *Fethu'r-rahmân*, c. 1, s. 446; Bursevî, *Tefsîru ruhu'l-beyân*, c. 1, s. 42; Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Ahmed Berdûnî v. dğr., Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964, c. 4, s. 102; İbn Ebî Zemîn, *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-'azîm*, c. 1, s. 291; Firûzâbâdî, *Tenvîru'l-mikbâs*, c. 1, s. 48; Makdisî, *Fethu'r-rahmân*, c. 1, s. 446; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, c. 3, s. 183; Hâzin, *Lübâbü't-te'vîl*, c. 1, s. 252; Şükrî vd., *el-Muhtasar fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, s. 57; Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, s. 5, s. 307; Züheylî, *et-Tefsîru'l-vasît*, c. 1, s. 198; Sa'lebî, *el-Keşfü ve'l-beyân*, c. 1, s. 83.

⁵⁷ Züheylî, *et-Tefsîru'l-vasît*, c. 1, s. 198; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, c. 3, s. 183; Tantâvî, *et-Tefsîru'l-vasît*, c. 2, s. 162-163; Bursevî, *Tefsîru ruhu'l-beyân*, c. 1, s. 42; Hâzin, *Lübâbü't-te'vîl*, c. 1, s. 252; Şükrî vd., *el-Muhtasar*, s. 57.

⁵⁸ Reşîd Rızâ, *Tefsîru'l-Kur'ân'il-'azîm*, c. 3, s. 261; Herarî, *Tefsîru hadâiki'r-rahvi ve'r-reyhân*, c. 4, s. 332-333.

⁵⁹ Reşîd Rızâ, *Tefsîru'l-Kur'ân'il-'azîm*, c. 3, s. 261; Herarî, *Tefsîru hadâiki'r-rahvi ve'r-reyhân*, c. 4, s. 332-333.

⁶⁰ Taberî, *Câmi'u'l-beyan*, c. 6, s. 462.

olduğunu dile getirmektedir.⁶¹ Seyyid Kutub’a göre bu kelime, Hz. Âdem’den (a.s.) âhir zamana kadar evrensel İslâm dinine inanan mü’minlerin kıyamet gününde kurulacak mizan açısından kâfirlerden üstünlüğünü ifade etmektedir.⁶²

Değerlendirme

Hz. İsa (a.s.) göğe yükseltince ona tabi olanlar değişik gruplara ayrılmışlardır. Bir kısmı onu Allah’ın kulu ve elçisi olarak kabul ederken diğerleri onu ya Allah’ın oğlu, ya Allah’ın kendisi ya da teslîs diye bilinen üçün üçüncüsü şeklinde kabul etmeye başladılar. İslâmiyet’in doğuşuyla beraber guluv ve teslîse düşmeden Hz. İsa’ya (a.s.) inanan kesim bütün peygamberlere inandıkları gibi Hz. Muhammed’e (s.a.v.) de inandılar ve onun dinine girdiler. İşte ayette kıyamete kadar kâfirlerden üstün olacağına işaret edilen kesim Müslüman olan bu Hıristiyanlarla beraber bütün İslâm ümmetidir. Bunların manevî olarak kâfirlerden üstün olduğu konusunda herhangi bir tartışma yoktur.⁶³

En üstün zümrenin Ümmet-i Muhammed (s.a.v.) oluşuna dair ayete yapılan yorumlardan birisi Hz. İsa’ya (a.s.) tabi olmanın Allah’ın dilediği şekilde tezahür etmesidir. Bu durumda ayet, ilk etapta Hıristiyanlığın geçerli olduğu dönemde Hz. İsa’nın (a.s.) Allah’ın kulu ve elçisi olduğuna inanıp ona tabi olan insanların kâfirlerden üstün olduğunu ifade etmektedir. İslâmiyet’in gelişinden sonra ise önceki bütün dinler geçersiz hale gelmiş, İslâmiyet çatısı altına girmeyen bu dinlerin mensupları kâfir olmuştur. Dolayısıyla Hz. İsa’ya (a.s.) makbul bir şekilde tabi olma, farklı bir boyut kazanmış, ona inanmakla beraber Hz. Muhammed’i (s.a.v.) son peygamber olarak kabul etme şeklinde tezahür etmiştir. Bu şekilde bir imana sahip olan Müslümanlar mezkûr her iki peygambere de ittibâ’ ettikleri için bütün kâfirlerden üstün kılınmışlardır.⁶⁴

Üstünlüğün Müslümanlara ait olduğu hususunda öne sürülen delillerden birisi de Hz. İsa’nın (a.s.) âhir zamanda yeryüzüne inmesi ve Hz. Muhammed’in (s.a.v.) şeriatıyla hükmedecek olmasıdır. Zira birçok hadiste rivayet edildiği gibi Hz. İsa (a.s.), âhir zamanda yeryüzüne inecek, burada adil bir şekilde hâkimiyet kuracak, Hıristiyanlığa göre amel edilmesinin önüne geçecek, domuz etinin yenmesini yasaklayacak, gayr-i Müslimlere cizye uygulayacak ve ihtiyaç sahibi hiç kimse kalmayana kadar mal dağıtacaktır.⁶⁵ Bu şekilde yeryüzünde huzur ve güven ortamı tesis edecek olan Hz. İsa (a.s.), İslâmiyet’i yaymak için savaştıracak ve Müslümanları bütün ümmetlere galip kılacaktır.⁶⁶ İşte bu esnada ona gerçek anlamda tabi olacak olanlar Müslümanlar olacaktır. Bu da onların bütün ümmetlerden üstün olduğu anlamına gelmektedir.

Müslümanların manevî olarak kâfirlerden üstün olması hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır. Onların maddî olarak kâfirlerden üstün olmalarına gelince, “Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağına vadetti.”⁶⁷ ayetinde işaret edildiği gibi, İslâmiyet’in doğuşuyla beraber bu yeni dinin mensupları Arap Yarımadası başta olmak üzere Afrika, Anadolu, Doğu Avrupa, İran ve Hindistan gibi yerlerin büyük bir bölümünü fethedip buralarda yüzyıllarca hüküm sürdüğü herkesçe bilinen bir gerçektir. Müslümanlar, buralarda tahrif edilmiş Hıristiyanlık dinini söküp atmışlar ve Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammed’in (s.a.v.) Allah’tan vahiy yoluyla aldıkları evrensel mesajları yaymışlar ve yaşatmışlardır.⁶⁸

Müslümanlar hem maddî hem de manevî olarak Hıristiyan, Yahudi ve diğer küfür gruplarından mutlak anlamda üstündürler. Zaman zaman maddî olarak başka zümrelerin galip gelmesi, Müslümanların dinlerinde gevşeklik göstermelerine karşılık verilen bir cezadır.⁶⁹ Üstünlüğün kıyamet günüyle sınırlandırılması onun bu vakitte biteceği anlamına gelmez. Zira Araplar, bir şeyin sonsuz olarak devam edeceğini ifade etmek istedikleri zaman “kıyamete kadar sürecek” deyimini kullanmaktadırlar.⁷⁰ Buna göre üstünlük ahirette yeni boyut kazanarak devam edecektir. Bazıları “إلى يوم القيامة” (kıyamet gününe kadar)” ifadesindeki “إلى” edatını ayetin mefhumundan anlaşılan ve “Allah’a dönme” anlamına gelen “رجوع” (dönüş)”e bağlamaktadır. Buna göre kıyametin kopuşuyla bitecek olan Müslümanların kâfirlerden üstünlüğü değil insanların ömürleridir.⁷¹ Bu sınırlandırmanın başka bir hikmeti de, Hz. Muhammed’in

⁶¹ İbn ‘Arefe, *Tefsîru İbn ‘Arefe*, c. 1, s. 362-363.

⁶² Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur’ân*, c. 1, s. 403-404.

⁶³ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’ânî'l-azîm*, c. 2, s. 48; Sa’dî, *Teysîru'l-kerîm*, c. 1, s. 137.

⁶⁴ Ebû Zehre vd., *et-Tefsîru'l-vasît*, c. 1, s. 581.

⁶⁵ Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Şu’ayb Arnavût v. dğr., Şam: Mektebetü'l-İslâmî, 1983. c. 15, s. 80.

⁶⁶ Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, *el-Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 1989, c. 7, s. 499.

⁶⁷ Nûr 25/55.

⁶⁸ İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur’ânî'l-azîm*, c. 2, s. 48; Sa’dî, *Teysîru'l-kerîm*, c. 1, s. 137; Ebû Zehre vd. *et-Tefsîru'l-vasît*, s. 581.

⁶⁹ Sa’dî, *Teysîru'l-kerîm*, c. 1, s. 137; Âlûsî, *Rûhu'l-me’ânî*, c. 3, s. 183.

⁷⁰ Âlûsî, *Rûhu'l-me’ânî*, c. 3, s. 183.

⁷¹ İsfahânî, *Müfredât*, c. 2, s. 594.

(s.a.v.) şeriatının kıyamete kadar devam edecek olmasıdır.⁷² Bütün bu yorumlardan Müslümanların diğer ümmet ve kavimlerden hem maddî hem de manevî olarak ilelebet üstün olduğu açık ve net bir şekilde anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Müslümanlar en üstün ümmet sayılmaktadır. Bu, Kur’ân ve sünnetçe sâbit olan bir husustur. Buna inanmak imanımızın bir gereğidir. Müslümanlar sadece kâfirlerden üstün bir ümmet değil, daha önce Allah tarafından gönderilmiş hak dinlere intisap eden bütün ümmetlerden de üstündürler. Allah’ın Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. İsa’ya (a.s.) hitaben “*sana tabi olanları kıyamet gününe kadar kâfirlerden üstün kılacağım*” buyurması, birçok müfessiri bu konuda ayrıntılı bir şekilde açıklama yapmaya sevk etmiştir. Onlar burada işaret edilen kesimin mutlak anlamda Hıristiyanlar olmadığını, belki de samimi bir şekilde Allah’a iman eden ve peygamberine tabi olan insanlar olduğunu savunmuşlardır. Hz. İsa’ya (a.s.) tabi olan ve kâfirlerden üstün kılınanlardan kasıt **a)** guluv ve teslîse düşmeyen Hıristiyanlar, **b)** bütün Hıristiyanlar, **c)** guluv ve teslîse düşmeyen Hıristiyanlar ve Müslümanlar olabileceğini ileri süren âlimler olsa da en yaygın görüşe göre burada işaret edilen kesim Bütün Müslümanlardır. Böyle bir yorumda bulunan âlimler bunu başlıca üç şekilde savunmuşlardır: **1)** Ayet ve hadislere göre en üstün ümmet Müslümanlar olduğu için dilsel açıdan pek müsait olmasa da mezkûr ayetteki hitap Hz. Muhammed’e (s.a.v.) yöneliktir. Bu da en üstün ümmetin onun ümmeti olduğu anlamına gelmektedir. **2)** Hz. İsa’ya (a.s.) gerçek anlamda tabi sayılmak için onun konumunda guluv ve teslîse düşmemek, Hz. Muhammed’in (s.a.v.) gönderileceğine dair müjdeleri başta olmak üzere söylediği her şeyi tasdik etmek, Allah’ın birliğine ve ayırım yapmadan bütün peygamberlere iman etmek gerekmektedir. Bütün bu hususlar Müslümanlarda mevcut olduğu için burada kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılınacağına işaret edilen zümre onlardır. Peygamberlerin en faziletlisi olan Hz. Muhammed’i (s.a.v.) inkâr eden Hıristiyanlar değildir. **3)** Hz. İsa (a.s.), Hz. Muhammed’in (s.a.v.) şeriatıyla hükmetmek ve İslâmiyet’i yaymak üzere âhir zaman da yeryüzüne inecektir. İmanları gereği onun arkasında saf tutacak olanlar, Müslümanlar olacaktır. Bu da gerçek anlamda ona tabi olanların ve hem dünyada hem de âhirette maddî-manevî olarak en üstün olan ümmetin Müslümanlar olduğunu apaçık bir şekilde göstermektedir.

KAYNAKÇA

ÂLÛSÎ, Şihâbüddîn Mahmûd b. ‘Abdillâh el-Hüseynî (ö. 1270/1854), *Rûhu'l-me'ânî*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, tsz.

ÂLÛ ŞEYH, Sâlih b. ‘Abdil’azîz b. Muhammed, *et-Tefsîru'l-müeyesser*, Mecme’u'l-melik fehd li Tibâ’ati'l-Mushafi’ş-Şerîf, 2009.

ALTUNTAŞ, Halil v. dğr., *Kur’ân-ı Kerîm Meâli*, Ankara: Yenigün Matbaacılık, 2011.

BEĞAVÎ, Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mes’ûd (ö. 516/1095), *Ma’âlimu’t-tenzîl*, thk. Muhammed ‘Abdullâh en-Nemir, yy.: Dâru Tayyibe, 1997.

— *Şerhu’s-Sünne*, thk: Şu’ayb Arnavût v. dğr., Şam: Mektebetü'l-İslâmî, 1983.

BEYHAKÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Hüseyin b. ‘Ali (ö. 458/1066), *Şu’abu'l-îmân*, thk. Abdul’âlî Abdulhamîd v. dğr, Riyad: Mektebetu’r-Ruşd li’n-neşri ve’t-tevzi’, 2003.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmâ’îl (ö. 256/870), *el-Câmiu’s-sahîh*, thk. Mustafâ Edib el-Buğâ, Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1987.

BURSEVÎ, İsmâ’îl Hakkî (ö. 1137/1725), *Tefsîru ruhu'l-beyân*, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, tsz.

EBÛ ZEHRE, Şeyh Muhammed Ahmed v. dğr., *et-Tefsîru'l-Vasît*, Kahire: Matba’atü'l-Mushafi’ş-Şerîf, 1992.

FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdüddîn Ebû Tâhir Muhammed b. Ya’kûb (ö. 817/1414), *Tenvîru'l-mikbâs min tefsîri İbn ‘Abbâs*, Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, tsz.

HAMED, ‘Abdullâh Hıdır, *el-'Udûl fi'l-cümleti'l-Kur’âniyye*, Beyrut: Dâru'l-Kalem, tsz.

HAMÎS, Muhammed b. ‘Abdirrahmân, *Üsûlüddîn ‘inde'l-imâm Ebî Hanîfe*, Suudi Arabistan: Dâru’s-Sumay’î, tsz.

HASAN HÂN, Siddîk b. Hasan b. ‘Alî b. Lutfillâh el-Hindî (ö. 1889/1307), *Fethu'l-beyân fi mekâsidi'l-Kur’ân*, Beyrut: el-Mektebetü'l-'Asriyye, 1992.

⁷² Makdisî, *Fethu’r-rahmân*, c. 1, s. 446.

HÂZİN, ‘Alâüddîn ‘Ali b. Muhammed (ö. 678/1279), *Lübâbü’t-te’vîl fi ma’âni’t-tenzîl*, thk. Muhammed ‘Ali Şâhîn, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 1993.

HERARÎ, Muhammedü’l-Emîn b. ‘Abdillâh el-Uramî, *Tefsîru hadâiki’r-ravhi ve’r-reyhân*, thk. Hâşim Muhammed ‘Alî, Beyrut: Dâru Tavki’n-Necât, 2001.

İBN ‘ÂDİL, Ömer b. ‘Ali ed-Dımaşkî el-Hanbelî, *el-Lübâb fi ‘ulûmi’l-kitâb*, thk. ‘Âdil Ahmed ‘Abdilmecûd v. dğr., Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 1998.

İBN ‘AREFE Muhammed b. Muhammed el-Vergemî (ö. 803/1401), *Tefsîru İbn ‘Arefe*, thk. Celâl el-Üsyütî, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l- ‘İlmiyye, 2018.

İBN KESİR, Ebü’l-Fidâ İsmâ’îl b. ‘Ömer el-Kureşî ed-Dımaşkî (ö. 774/1372), *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘azîm*, thk. Sâmi Muhammed Selâmet, yy.: Darû Tayyibe, 1999.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr, *el-Kitâbü’l-musannef fi’l-ehâdis ve’l-âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût, Riyad: Mektebetü’r-Ruşd, 1989.

İBN EBÎ ZEMENÎN, Muhammed b. ‘Abdillâh b. ‘İsâ el-Mâlikî (ö. 399/1009), *Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘azîz*, thk. Ebü ‘Abdillâh Hüseyin b. ‘Ukâşe, Kahire: el-Fârûku’l-Hadîse, 2002.

İSFAHÂNÎ, Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb (ö. 502/1108), *Müfredâtü garibi’l-Kur’ân*, thk. Muhammed ‘Abdül’azîz Besyütî, Riyad: Mevki’u Ya’sûb, 1999.

KARAMAN, Hayrettin v. dğr., *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli*, Ankara: TDV. Yayın Matbaacılık Tic. İşletmesi Basımevi, 2015.

KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî (ö. 671/1272), *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Berdûnî v. dğr., Kahire: Dâru’l-Kütübî’l-Mısriyye, 1964.

KUTUB, Seyyid, *fi Zilâli’l-Kur’ân*, Beyrut: Dâru’ş-Şürûk, 2003.

MAKDİSÎ, Mucîruddîn b. Muhammed el-‘Uleymî (ö. 927/1521), *Fethu’r-rahmân fi tefsîri’l-Kur’ân*, thk. Nuruddîn Tâlib, Beyrut: Dâru’n-Nevâdir, 2009.

MÂTÜRİDÎ, Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Ebu Mansûr el-Mâtürîdî (ö. 333/944), *Te’vîlâtü ehli’s-sünne*, thk. Mecdî Bâslûm, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, 2005.

MÂVERDÎ, Ebü’l-Hasan ‘Alî b. Muhammed b. Habîb (ö. 450/1058), *en-Nuke ve’l-uyûn*, thk. es-Seyyid b. Abdilmaksûd b. ‘Abdirrahîm, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-‘İlmiyye, tsz.

MEKKÎ, Ebü Muhammed b. Ebî Tâlib (ö. 437/1045), *el-Hidâye ilâ bülûği’n-nihâye*, thk. Şâhid el-Buşeyhî, yy.: Mecmu’atu Buhûsi’l-Kitâb ve’s-Sünne, 2008.

NESÂÎ, Ahmed b. Şu’ayb b. ‘Alî (ö. 303/915), *es’Sünenü’l-kübrâ*, thk. Hasen ‘Abdümün’im, Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 2001.

NİSÂBÜRÎ, Ebü Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. Münzir (ö. 319/931), *Tefsîru’l-Kur’ân*, thk. ‘Abdullah b. Abdilmuhsin, Medine: Dâru’l-Meâsir, 2002.

RİZÂ, Muhammed Reşîd (ö. 754/1354), *Tefsîru’l-Kur’ân’il-‘azîm*, Mısır: el-Hey’etü’l-Mısriyyetü’l-‘Âmmetü li’l-Kütüb, 1990.

SA’LEBÎ, Ebü İshak Ahmed (ö. 427/1036), *el-Keşfü ve’l-beyân*, Beyrut: thk. Ebü Muhammed b. ‘Âşûr, Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-‘Arabî, 2002.

SA’DÎ, ‘Abdurrahmân b. Nasr (ö. 774/1372), *Tefsîru’l-kerîmi’r-rahmân fi tefsîri kelâmi’l-mennân*, thk. ‘Abdurrahmân b. Mu’allâ el-Lüveyhik, yy.: Müessesetü’r-Risâle, 2000.

ŞÜKRÎ, Ahmed Hâlid v. dğr.: *el-Muhtasar fi tefsîri’l-Kur’âni’l-Kerîm*, Riyad: Merkezü Tefsîr li’d-Dirâsâti’l-Kur’âniyye, 2015.

TABERÎ, Muhammed b. Cerîr (ö.310/922), *Câmi’u’l-beyan fi te’vîli’l-Kur’ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, yy.: Müessesetü’r-risâle, 2000.

TANTÂVÎ, Muhammed Seyyid, *et-Tefsîru’l-vasît*, Mısır: er-Risâle, 1987.

VÂHİDÎ, ‘Ali b. Ahmed b. Muhammed b. ‘Ali (ö. 468/1076), *en-Nisâbü’rî, et-Tefsîru’l-basît*, Suudi Arabistan: ‘İmâdetü’l-Bahsi’l-‘İlmî, 2009.

YAVUZ, Yusuf Şevki, “Guluv”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: TDVY., 2000. c. 14. s. 192-195.

Sabğatullah TAYFUR

ZECCÂC, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl (ö. 311/924), *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbühü*, Beyrut: thk. 'Abdülcelîl 'Abdüh, 'Âlemü'l-Kütüb, 1988.

ZÜHEYLÎ, Vehbe b. Mustafâ, *et-Tefsîru'l-vasît*, Şam: Dâru'l-Fikr, 2002.